

عاملیت زنان ایرانی از مسیر دانشگاه تا مدرسه

یکی از تغییرات و تحولات به وجود آمده در حوزه زنان در تاریخ مدرن ایران، گسترش فزاینده سطح تحصیلات زنان و مشارکت حداکثری آنها در عرصه آموزش، چه در سطح عمومی یا به عبارتی مدارس و چه در سطح عالی یا همان دانشگاه‌ها است. تلاش زنان برای ورود به این عرصه‌ها را می‌توان، به منزله مشارکت آنها در فعالیتهای بیرون از منزل و سرآغازی برای ورود به سطوح مختلف جامعه دانست؛ گسترش، تداوم و تلاش زنان برای کسب دانش از مدرسه تا دانشگاه، نخستین گام برای کسب عاملیت در فرآیند توانمند شدن آنها است و این امر، در نهایت موجبات کسب آگاهی بیش از پیش زنان از مسائل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی را فراهم خواهد نمود.

«عاملیت»، اولین عنصر توانمند شدن در عرصه‌های اجتماعی:

عاملیت به معنای توانایی یک کنشگر برای انجام انتخاب‌هایی معنادار است؛ کنشگر توانایی تصور گزینه‌های گوناگون و انتخاب از بین آنها دارد و عاملیت چیزی فراتر از کنش قابل مشاهده و دربرگیرنده معنا، انگیزه و هدف افراد برای انجام کارها است. عاملیت در واقع به توانایی خود زنان برای ساختن و دستیابی به زندگی مناسب و افزایش قدرت لازم اشاره دارد و در حیطه کنش کنشگران قرار می‌گیرد. عاملیت همچنین دربرگیرنده احساس درونی، توان ذهنی و عینی زنان برای انجام امور است که دو بعد «ظرفیت و قدرت تصمیم‌گیری» و «انتخاب» را در بر می‌گیرد.

با توجه به تعریف عاملیت، می‌توان بیان نمود که نقطه شروع انتخاب معنادار زنان برای کنشگری در ایران، به افزایش قابل توجه تعداد زنان وارد شده به دانشگاه‌ها از سال تحصیلی 1373-1374 به بعد رخ داده است و تا سال 1383-1384 افزایش قابل توجهی یافته است؛ بدین ترتیب آنچه نیازمند تحلیل بیشتر است، افزایش 5/30 به 9/53 درصدی سهم زنان در آموزش عالی ایران در فاصله ده‌ساله منتهی به سال 1384 است که البته تا به امروز، این انتخاب معنادار زنان ایرانی برای ورود به دانشگاه‌ها ادامه یافته است. اولین و بدیهی‌ترین اثر عاملیت زنان در عرصه آموزش، به ویژه در سطح آموزش عالی، ایجاد تغییر در ترکیب جنسیتی اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها و رتبه گروه‌های علمی و همچنین افزایش تعداد زنان حایزین پست‌های میانی اداری، به ویژه در وزارت آموزش و پرورش و وزارت علوم،

تحقیقات و فناوری بوده است. هرچند همگام با این تغییرات و تحولات حاصل شده در عرصه آموزش زنان، ما شاهد تبعیضها و نابرابری‌های بارز و واضحی در سطح آموزش عمومی، عالی و اداری زنان هستیم که این امر به‌طور نسبی موجب محرومیت، طرد و خانه‌نشینی پاره‌ای از زنان شده است؛ البته باید اشاره کرد که ریشه تغییرات در گرایش به آموزش عالی آنقدر عمیق بوده است که کسب آگاهی، قدرت تصمیم‌گیری و انتخاب و تغییر در بینش این گروه از زنان را نیز در پی داشته است.

از جمله آثار قابل توجه بالا رفتن سطح تحصیلات زنان، بالا رفتن سن ازدواج و نیز آزادی در انتخاب همسر است؛ همچنین تعداد فرزندان با کسب کنترل زنان کاهش و الگوی تربیتی فرزندان تغییر کرده است؛ زنان ایرانی، با مشارکت بیشتر در عرصه آموزش عالی، به شکلی جدی و قوی برای ساختن هویتی جدید و تکوین نسلی آگاه و کنش‌گر گام برداشته‌اند، هرچند در این خصوص باید گفت که به دلیل ساختار اجتماعی جامعه، مشارکت بیشتر زنان به تصمیم‌گیری‌های خانواده محدود شده است و تاثیر تحصیلات زنان در سطح خانواده نسبت به سطح اجتماعی، بیشتر جلوه می‌کند.

در این مسیر، زنان آگاهانه به تربیت و پرورش نسلی پرسش‌گر گام برمی‌دارند؛ نسلی که جسورانه می‌پرسد و بی‌پروا مطالبه می‌کند و تا زمانی که به پاسخی قانع‌کننده برای پرسش‌های بی‌شمار خود دست نیابد، خاموش نمی‌شود. نسلی که در حال حاضر در مدارس وارد مدرسه شده است، در دامن مادران خود، از ظرفیت تصمیم‌گیری و انتخاب بهره‌مند شده‌اند و حال با گفتمانی انتقادی، از هر آنچه نسل‌های قبل اجازه پرسش درخصوص آن نداشته‌اند، پرسش می‌کنند. در این میان دختران امروز، در مدارس عاملیت قابل‌توجهی دارند و این انتخاب معنادار و کنش‌گری را مدیون مادرانی هستند که پیش‌تر سطح تحصیلات خود را افزایش داده‌اند؛ همان مادرانی که در سمت سنگین میانگین سرانه مطالعه کشور قرار گرفته‌اند و اداره‌کنندگان نهادهای مدنی هستند. شاید جسارت دانش‌آموزان حال حاضر برای ما غریب و نوعی ساختارشکنی به نظر آید ولی باید بپذیریم این عاملیت یک‌شبه پدید نیامده و مسیری بس طولانی را پشت سر گذاشته است که از تلاش زنان برای ورود به دانشگاه به عنوان تنها مجرای خروج از خانه و ورود به اجتماع آغاز شده و به کنش‌گری امروز دانش‌آموزان و دختران رسیده است؛ دختران ما با عاملیت خود، هر آنچه در قالب تبعیض و نابرابری‌های جنسیتی و اجتماعی، باعث محرومیت و طرد مادران‌شان از حضور فعالانه و مشارکت در سطح مختلف عرصه‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و به ویژه

اجتماعي شده است را مورد انتقاد قرار مي‌دهند و براي خود جايگهي
مطلوب طلب مي‌کنند.

*شيوه مدرسه‌زاده / دكتراي جامعه‌شناسي، مدرس دانشگاه و پژوهشگر در
حوزه زنان